

Saf hasıla

Saf hasıla, tarım işletmelerinin başarısını en iyi belirlemede kullanılan ve işletmenin gerçek sonucunu ölçmeye yarayan objektif bir ölçüttür. Saf hasılayı çeşitli şekillerde ifade eden ekonomistler varsa da, bunlar arasında, E.Laur saf hasılayı "**Aktif sermayenin rantıdır**" diye tanımlamaktadır.

Esas itibariyle saf hasıla, borçsuz ve kira ile arazi işlemeyen bir işletmede, aktif sermayenin getirdiği faiz olarak kabul edilmektedir. Bu suretle saf hasıla, mülkiyet şartlarının veya idare şeklinin tesadüfi etkilerinden kurtarılmış olunur ve böylece saf hasıla, değişik şartlara sahip işletmeler arası mukayeselerde kullanılabilir.

Saf hasıla, esasında gayrisaf hasıla kıymeti ile işletme masrafları arasındaki farktan ibarettir.

İşletme masraflarının gayri saf hasıladan büyük olduğu hallerde olumsuz, aksi olduğu hallerde ise müspet bir saf hasıladan bahsedilir.

Saf hasılanın (-) olması, aktif sermaye için bir faiz elde edilmediği gibi, bir de zararın meydana geldiğini ifade eder.

Genellikle tarım ekonomistleri tarafından saf hasıla şu şekilde formüle edilmektedir:

$$SH = GSH - İM$$

Burada: SH: Saf hasıla, GSH= gayri saf hasıla, İM ise işletme masraflarıdır.

Tarım işletmelerinde saf hasılanın yükselme veya azalmasını çeşitli faktörler etkilemektedir. Bu faktörleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tarım işletmelerinin saf hasılları üzerine etki yapan faktörler arasında özellikle iklim, coğrafi durum, arazinin jeolojik ve morfolojik durumu, işletmenin kuruluş yeri ve büyüklüğü, kültür arazisi, işletme sistemi, işletmenin çalışma yönü, işçilik ilişkileri, teknik ve ekonomik koşullar, işletme idarecisinin eğitim seviyesi ve yeteneği, işletmenin sermaye durumu ve oranları, kredi bulma imkanları ile işletmenin ulaşım ve pazar durumu vb. gibi faktörler sayılabilir.

Saf hasıla; çiftlik rantı, toprak rantı, müteşebbis kazancı veya zararı, tarımsal gelir ile toplam aile gelirinin hesaplanmasında ele alınan esas kıymettir.

Özet olarak saf hasıla;

- ▶ işletmenin doğru işletilip işletilmediğini,
- ▶ işletme şubeleri arasındaki oran ve ahengin birbirine uygun bulunup bulunmadığını ve
- ▶ işletmenin rantabilitesini derecesinde önemliliği gösterir.

Brüt Kar (Brüt Marj)

Brüt kar, **gayrisafi üretim değerinden özel değişen masrafların çıkarılması** ile elde edilir. Brüt kar, özel değişen masraflar dışında kalan masraf unsurlarıyla, karı bünyesinde bulundurur. Bir işletmede net bir gelir elde edebilmek için toplam brüt karın, değişen masrafların dışında kalan masraf unsurlarından büyük olması gerekir. Bu bakımdan işletmede gelir elde etmek için brüt karı azamiye çıkarmak başlıca amaçtır.

Brüt kar, işletmede mevcut kıt üretim vasıtalarının kullanımı bakımından, **üretim faaliyetlerinin rekabet güçlerinin belirlenmesinde önemli bir başarı ölçüsüdür.**

Diğer bir deyişle **brüt kar**, işletme organizasyonun başarısını gösteren önemli bir kriterdir.

Tarımsal Gelir

Tarım işletmelerinde **müteşebbisin** başarısı, **her şeyden önce tarımsal gelire göre** ölçülmektedir.

Laur'a göre gelir, "Müteşebbis ve ailenin bir yıl zarfında, saf sermaye kıymetinde bir azalma olmaksızın ihtiyaçlarını karşılamak için sarf edebileceği gayri saf hasılanın bir kısmıdır.

Tarımsal gelir, işletmede ücret almadan çalışan müteşebbis ve ailesinin el emeği ücret karşılığı, öz sermaye rantı ve müteşebbislik rantının karşılığı olarak kabul edilmektedir.

Tarımsal geliri hesaplamak için, saf hasıladan borç faizleri ile kira/ortakçılık payının çıkarılması ve buna müteşebbis ailenin ücret karşılığının eklenmesi gerekmektedir. Yani tarımsal gelir:

$$\text{TG} = \text{SH} - (\text{Borç faizleri} + \text{Kira/ortak payı}) + \text{AİÜK}$$

Prodüktivite, rasyonellik ve rantabilite kavramları birbiriyle ilişkili ekonomik kavramlardır.

Prodüktivite; verimlilik ve prodüktivite düşüncesi, üretim olayına bağlıdır. Bu deyim, üretimin verimliliğini veya üretim vasıtalarının ürün verme niteliğini ifade eder. Prodüktivite, verimli bir üretim biriminin (Ör., bir dekar arazinin) belirli bir hasılayı üretme yeteneği olarak da tanımlanmaktadır.

Rasyonellik ekonomik oluş veya iktisadilik kelimeleri kullanılmaktadır. Rasyonellik, "Elde mevcut tesislerden, materyalden ve işletme kuvvetlerinden en iyi şekilde yararlanmadır" diye tanımlanabildiği gibi, ekonomik anlamda "belirli maliyetle en yüksek tatmin formülüne erişmeği hedef tutan davranıştır."

İşletme mukayeselerinde bu üç kavramdan her birisine düşen önemli görevler vardır. Normal olarak **prodüktivite ve rasyonellik** prensiplerinin hakim olduğu işletmelerde **rantabilite** bulunur ve rantabilite bize işletmenin bir yıllık sonucunu göstermesi ve o yıl içindeki faaliyeti hakkında açık bir fikir vermesi bakımından işletme mukayeselerinde büyük rol oynar. Yani **rantabilite, işletmenin durumu, çalışması ve gidişi hakkında aydınlatıcı bilgi veren ve işletme mukayeselerinde vazgeçilmeyen bir ölçüttür.**